

Innhold

1	Forord	11
1.1	Takk!	11
2	Hvorfor en egen bok om MR?	13
2.1	Forskjell mellom hva som sendes inn og hva som kommer ut...	13
2.2	MR registrerer et bevegelig mål.	13
2.3	Hvor ble det av geometrien?	13
2.4	MR-signaldata er komplekse	14
3	Om boka	15
3.1	Begreper og ordbruk	15
3.2	Referanser	16
3.3	Avgrensning	16
3.4	Begrensning	16
4	Strøm, magnetisme, og elektromagnetiske bølger.	17
4.1	Elektrisk ladning og elektriske felt	17
4.2	Elektrisitet og magnetisme.	17
4.3	Elektromagnetisk stråling og nærfelt	18
4.4	Magnetfelt og magnetfeltgradienter	19
4.5	Frekvens	20
4.6	Vektorer, vektoraddisjon og dekomponering	20
5	MR-maskinen og MR-laboratoriet	23
5.1	MR-maskinen	23
5.2	MR-rommet	24
5.3	Operatørkonsollen	24
5.4	Teknisk rom	26
5.5	Spoler	26
6	Hydrogenprotoner + MR-maskin = sant	27
6.1	Spinn	27
6.2	Magnetisering og magnetisme	29
6.3	Hydrogenprotoner i MR-magnetfelt	30
6.4	Presesjon	30
6.5	Presesjonsfrekvens	31

6.6	Parallell nettomagnetisering	32
6.6.1	Modell 1: parallelt eller antiparallelt orienterte hydrogenprotoner	32
6.6.2	Modell 2: kompasser i en tørketrommel	34
6.7	Hydrogenprotoner i magnetfelt: hva trenger vi å vite?	34
6.8	Referanse	36
7	Flere begreper	37
7.1	Fase	37
7.2	Sinuskurve	38
7.3	Frekvensområde og båndbredde	38
7.4	Piksel, voxel, bilder og snitt.	40
8	Noen hovedprinsipper for MR-opptak	41
8.1	Hvordan påvirker MR-maskinen hydrogenprotonene?	41
8.2	Hvordan gir hydrogenprotonene signal tilbake til maskinen? ..	42
8.3	MR-sekvenser og rekkefølgen i et MR-opptak	43
8.3.1	Eksitasjonspuls.	43
8.3.2	Posisjonsinnkoding.	43
8.3.3	Signalregistrering	44
9	Signalopptak: Hva skjer egentlig?	45
9.1	Figurkonvensjon: roterende referanseramme	45
9.2	RF-eksitasjon	45
9.3	Hva er det vi lager bilde av?	48
9.4	Todimensjonale og tredimensjonale MR-opptak	48
9.5	Et todimensjonalt MR-opptak	49
9.5.1	Pasienten plasseres i MR-maskinen	49
9.5.2	Snittseleksjon	49
9.5.3	Faseinnkoding og frekvensinnkoding	52
9.5.4	Hvor mye signaldata trenger vi?	53
9.6	Tredimensjonalt MR-opptak	53
9.7	Oppsummering	54
10	Fra ekkodata til MR-bilde	55
10.1	Oppvarming	55
10.2	Historikk	56
10.3	K-space	56
10.4	Fra k-space til MR-bilde	57
10.5	Fouriertransformasjon	59
10.6	Sammenheng mellom gradienter, ekko og k-space	61
10.7	Lineær k-space-fylning	64
	Referanse	69

11	Flere begreper	70
	11.1 Eksitasjon og flippvinkel	70
	11.2 Ekkotid	70
	11.3 Repetisjonstid	71
	11.4 Signal-støy-forhold	71
	11.5 Kontrast-støy-forhold	72
12	Hvordan får vi ulikt signal fra forskjellige vev?	73
	12.1 Protontetthet	73
	12.2 Relaksasjon	73
	12.3 T2-relaksasjon	74
	12.4 T2*-relaksasjon	79
	12.5 T1-relaksasjon	80
	12.6 Hvem er raskest av T1- og T2-relaksasjonen?	85
	12.7 T1-vekting og T2-vekting	86
	12.8 Sammenheng mellom sekvensvekting, ekkotid og repetisjonstid	87
	12.9 Referanser	89
13	MR-sekvenser	90
	13.1 T1-vektet gradientekkoopptak	90
	13.2 T2-vektet spinnekkkoopptak	92
	13.3 Inversjonssekvenser	96
	13.3.1 Short Tau Inversion Recovery (STIR)	97
	13.3.2 Fluid Attenuated Inversion Recovery (FLAIR)	98
14	Mer om T1-vekting: flippvinkel, repetisjonstid, steady state og inversjon	99
	14.1 Steady state	100
	14.2 Inversjonspuls for å gi T1-kontrast	101
	14.3 Kombinasjon av parallell og antiparallell nettomagnetisering ...	102
	14.4 Referanse	104
15	Sekvensdiagrammer	105
	15.1 Vanlig sekvensdiagram	105
	15.2 Vektingsdiagram	107
16	Raskere opptak: varianter av k-space-fylning	111
	16.1 Echo-Planar Imaging (EPI)	111
	16.2 Utnytte k-space-symmetri	112
	16.3 Deling av k-space-data	113

17	Andre metoder for å spare tid	114
	17.1 Avbilde flere snitt samtidig	114
	17.2 Hente ut flere ekko i hver repetisjon.	114
	17.3 Utnytte signalforskjeller mellom flere opptakspoler.	117
	17.4 Referanser.	117
	17.4.1 Klassiker	117
18	Varianter av ekko: «Å, det var ikke så ille ...»	118
	18.1 Hahn-ekko og spinnekk	118
	18.2 Stimulerte ekko	118
	18.3 Spoiling.	119
	18.4 Fasekoherens, transversal koherens	120
	18.5 Steady State med balanserte gradienter; gjenbruk av transversal magnetisering	120
	18.6 Referanser.	121
	18.6.1 Klassikere	121
19	Vannsignal og fettsignal	122
	19.1 Kjemisk skift.	122
	19.2 Frekvensspesifikk fettsuppresjon.	123
	19.3 Forskjell mellom STIR og frekvensspesifikk fettsuppresjon	123
	19.4 Dixon.	124
	19.4.1 Dixon variant 1. Motsatt fase-effekt	124
	19.4.2 Dixon variant 2: vannbilder og fettbilder.	125
	19.5 Vanneksitasjon.	127
	19.6 Gradientreversering	128
	19.7 Referanser.	130
	19.7.1 Klassiker	130
20	Diffusjon	131
	20.1 «Ti tu sjain thru»	132
	20.2 Diffusion Tensor Imaging	133
	20.3 Intra-Voxel Incoherent Motion (IVIM).	133
	20.4 Referanser.	134
21	Kontrastmidlene vi ikke kan se	135
	21.1 T1-kontrastmidler	135
	21.2 T2/T2*-kontrastmidler.	139
	21.3 Referanser.	140
22	MR-angiografi.	141
	22.1 Kontrastforsterket MR-angiografi.	141
	22.1.1 Måling av sirkulasjonstid	142

22.1.2	Registrering av kontrastpassasje i sanntid	143
22.1.3	Flere opptaksposisjoner med samme kontrastdose	143
22.2	Time-of-flight-MR-angiografi	144
22.2.1	Magnetization Transfer Contrast	145
22.3	Fasekontrast-MR-angiografi	146
22.3.1	Faseinformasjon i MR-signaler	146
22.3.2	Registrering av blodstrøms hastighet med todimensjonalt fasekontrastopptak	146
22.3.3	Tredimensjonal fasekontrastangiografi	150
23	Susceptibilitet: venn og fiende	151
23.1	Kjemisk skift versus susceptibilitet	151
23.2	Susceptibilitet som fiende	152
23.3	Susceptibilitet som venn	152
23.3.1	T2*-effekt 1: perfusjonsavbildning	152
23.3.2	T2*-effekt 2: funksjonell MR	153
23.3.3	Susceptibilitetsavbildning	153
23.4	Referanser	155
24	Spektroskopi	156
24.1	Kjemisk skift en gang til	156
24.2	Spektrum av kjemisk skift	157
24.3	Enkeltvoxelspektroskopi	158
24.3.1	Stimulated Echo Acquisition Mode – STEAM	158
24.3.2	Point Resolved Spectroscopy – PRESS	158
24.4	Kjemisk skift-avbildning	159
24.5	Andre utfordringer med spektroskopi	159
24.6	Fosforspektroskopi	159
24.7	Referanser	160
25	Bevegelse og MR-signal	161
25.1	Flow void	161
25.2	Gradient moment nulling	162
25.3	Black Blood Double Inversion	162
25.4	Respirasjonstrigging	163
25.5	Avbildning av hjertebevegelse	163
25.6	Avbildning av tarmperistaltikk	165
25.7	Radial k-space-fylning	165
26	MR-artefakter	167
26.1	Statistiske magnetfeltujevnheter: B ₀ -inhomogenitet og susceptibilitet	167
26.2	Ujevn RF-effekt: B ₁ -inhomogenitet	168

26.3	Kjemisk skift-artefakt	168
26.4	Overfolding	171
26.4.1	Overfolding i faseinnkodingsretningen	171
26.4.2	Overfolding i frekvensinnkodingsretningen	171
26.5	Bevegelsesartefakter	172
26.5.1	Pulsasjonsartefakter	173
26.5.2	Peristaltikk	175
26.6	Uønsket elektromagnetisk påvirkning	175
26.7	Ringning	176
26.8	Magic angle	177
26.9	Cross talk	177
26.10	Referanser	177
27	Parametervalg og sekvensoptimalisering	178
27.1	Mottakerbåndbredde, signal–støy-forhold, ekkotid og kjemisk skift-artefakt	178
27.2	Geometrisk oppløsning, signal–støy-forhold og opptakstid.	179
28	MR-sikkerhet	181
28.1	Det sterke, statiske magnetfeltet	181
28.1.1	Dreining	182
28.1.2	Tiltrekning: Spatial Gradient Field	182
28.1.3	Effekt på bevegelse: Lenz' lov	183
28.2	Krise!	183
28.3	Tidsvarierende gradienter	184
28.4	Radiobølgene	186
28.5	Referanser	187
29	Anbefalinger til annen lesning	188
29.1	Bøker	188
29.2	Nettadresser	188
	Stikkord	190

1 Forord

Min viktigste motivasjon for å skrive denne boka er at pasientene får bedre MR-undersøkelser hvis radiografene og radiologene har god forståelse av MR. Det gir bedre bilder og riktigere bildetolkning.

Når radiografer og radiologer skal lære seg MR, er MR-fysikken ofte en stor utfordring. I denne boka prøver jeg å presentere og forklare den delen av MR-fysikken som er mest relevant for radiografer og radiologer, og sette den i sammenheng med praktisk bruk av maskinen, sekvenstyper og sikkerhetsaspekter. I dette inngår også fysiologikunnskaper.

Det er vel litt dristig at en radiolog uten formelle fysikkunnskaper skriver en bok med «fysikk» i tittelen. Men jeg har et ganske praktisk fokus på dette; hvordan vi som MR-brukere kan nyttiggjøre oss de spennende fysiske fenomenene i MR-opptakene til beste for pasientene. Fra et pedagogisk perspektiv tillater jeg meg å tenke at jeg har en fordel; jeg har slitt såpass med MR-fysikken at jeg definitivt vet noe om hva som er vanskelig å forstå for andre ikke-fysikere.

Bruk av «radiografer» og «radiologer» i tittelen er ikke ment å være ekskluderende. Det ville være hyggelig hvis andre yrkesgrupper som befatter seg med MR (for eksempel psykologer) kan ha nytte av boka.

Jeg mottar veldig gjerne tilbakemeldinger, særlig om feil og misforståelser, men gjerne også om ting som er tungvint forklart, temaer som savnes eller hva som helst annet. Det er alltid moro å diskutere MR-mekanismer.

1.1 Takk!

Først en stor takk til to sentrale personer i etableringen og utviklingen av MR-virkosomhet på Rikshospitalet; professor og radiolog Hans-Jørgen Smith og radiograf Eldrid Winther-Larssen. Jeg har hatt det store privilegiet å få jobbe lenge sammen med dem, og de har lært meg mesteparten av det jeg kan om MR. Deres faglige entusiasme, grundighet og nysgjerrighet har blitt videreført i et stadig voksende MR-miljø ved avdelingen.

Mange takk til alle radiografer og radiologer (Bac, Jane, Ailo, Elin, Åsmund, Anders, Ida og Ida, Sigurd, Anne Kristin, Hege, Geir, Vanja, Dag Tallak, Gaute, Einar, Rolf, Anna, Ane Julie og andre) som har hjulpet meg med faglige innspill og meget nyttige tilbakemeldinger på teksten. Bac Nguyen og Geir Ringstad har også hjulpet til med figurer.

En spesiell takk til MR-fysikerne som generøst har hjulpet meg; professor Atle Bjørnerud, og Øystein Bech Gadmar, Frédéric Courivaud og Oliver Geier (som også

har laget figur 10.1 og 10.2). Med stor tålmodighet har de forsøkt å korrigere mine feiloppfatninger og svare på mine rare spørsmål. De har også lest store deler av manus og gitt livreddende tilbakemeldinger. Takk også til MR-fysiker Lars G. Hanson ved Danish Research Centre for Magnetic Resonance, Hvidovre, for nyttig hjelp.

Takk til Mariann Bakken og de andre i Universitetsforlaget for profesjonell og hyggelig hjelp.

Og takk til Christina, Ingrid, Olav Andreas og Øyvind for motiverende entusiasme og stor fleksibilitet. Vi er i resonans!